

УДК 82–312.9

DOI: 10.32403/978–966–322–528–9–2021–146–151

Анастасія Дідух

Науковий керівник: Оксана Левицька

УКРАЇНСЬКА ПІДЛІТКОВА ФАНТАСТИКА: СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті простежено динаміку ринку української фантастики, зокрема підліткової, за десятирічний період (2009–2019 рр.); охарактеризовано тематику видань та їхню відповідність запитам сучасної читацької аудиторії; визначено особливості функціонування фантастики, зокрема підліткової, у сучасному літературному процесі в Україні; висвітлено перспективи розвитку української підліткової фантастики.

Ключові слова: українська фантастика, підліткова література, книжковий ринок України.

Anastasiia Didukh

Academic adviser: Oksana Levytska

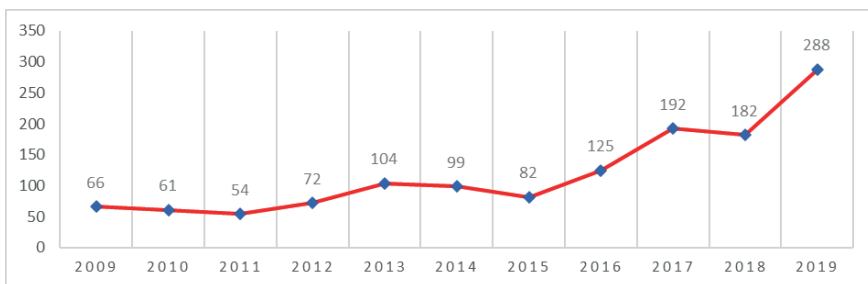
UKRAINIAN TEENAGE FANTASY: MARKET FORMATION AND MODERN CHALLENGES

This study contains analysis of trends, dynamics and main problems of the children's fantasy book market (2009–2019); definition of the readership and topics of such books; establishing the place of Ukrainian children's fantasy on the book market of Ukraine; search for prospects for the development of Ukrainian children's fantasy literature.

Key words: ukrainian fantasy, young adlts literature, Ukrainian book market.

Українська дитяча фантастика загалом розвивалася доволі повільно. На це є кілька причин, які здебільшого мають історичне підґрунтя і на яких неодноразово наголошує, зокрема, дослідник, автор-фантаст В. Аренев [2; 3; 10].

Проте уже сьогодні фантастичні видання формують обширний сегмент книжкового ринку підліткової літератури України. Зокрема, вибірка фантастичних видань за 2009–2019 рр. для дітей різних вікових категорій на сучасному українському видавничому ринку, здійснена на матеріалах бібліографічного покажчика Книжкової палати України «Друк України» [6], каталогу інтернет-ресурсу «Клуб любителів україномовної фантастики» (далі — КЛУФ) [8] та здобута методом моніторингу видавництв, відображає значні обсяги випуску такої літератури за назвами.

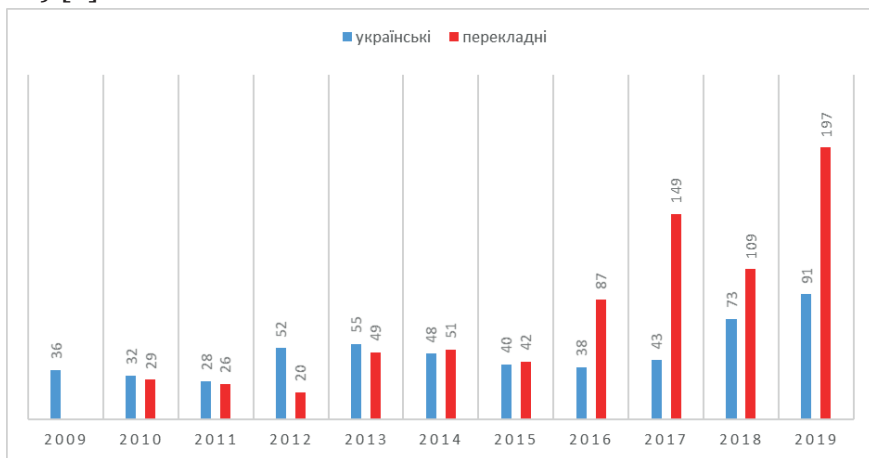

*Рис. 1. Динаміка випуску фантастики, 2009–2019 рр.
(друк. один.)*

Тенденція до зростання кількості видань цього сегмента ринку серед підліткової літератури можемо простежити й на прикладі каталогу інтернет-книгарні «Наш формат» [7], у якому представлено дитячі фантастичні видання значної частки видавництв України та є можливість фільтрування представленої продукції за роками. Застосувавши фільтри, отримуємо таку репрезентаційну картину: 2015 р. — 16, 2016 р. — 45, 2017 р. — 55, 2018 р. — 58, 2019 р. — 72 видання [7]. Лідерами випуску фантастичних видань в Україні на сьогодні є видавництва «Ранок», «Рідна мова», «Клуб Сімейного Дозвілля», «Навчальна книга — Богдан», «Видавництво Старого Лева», «Vivat», «Дім химер» та «Асса».

У контексті перекладної підліткової фантастики варто наголосити на тому, що від 2016 року простежується проґрашність позицій української та значне зростання обсягів випуску перекладної фантастики за назвами.

Прикметним вважаємо й той факт, що одночасно спостерігається значне розширення кола українських авторів (серед підліткових фантастів варто відзначити Наталію Щербу, Володимира Аренева, Ярину Каторж, Дарію Корній, Наталію Матолінець, Наталія Дев'ятко, Дарію Піскозуб та ін.) [5].

Рис. 2. Динаміка випуску української та зарубіжної фантастики, 2009–2019 рр. (друк. один.)

Отже, на позитивну динаміку розвитку цього сегмента ринку вказує і зростання кількості назв видань більш ніж удвічі за останні роки, і урізноманітнення авторського кола українських письменників-фантастів.

Ще 2015 р. В. Аренев говорить про «кризу» у сегменті українських підліткових фантастичних видань і, у контексті розмови про українську фантастику, наголошує на тому, що «підлітки залишилися аудиторією, для якої мало хто пише», а українська дитяча фантастика «вкрай відчужена від реального світу й не говорить про актуальні для читача явища» [4]. Але уже 2020 р. фантастика, зокрема підліткова, стала окремою темою в рамках Форуму видавців [10], а сам автор-фантаст, який 2020 р. був куратором напряму «Фантастика», відзначає, що цей сегмент ринку настільки зріс, що в межах запропонованих дискусій усі новинки згадати та обговорити навряд чи вдасться [14].

На це вказує і український автор-фантаст Олег Сілін, який зазначає, що від 2014 року відбулося помітне зростання кількості книг фантастики, виданих в Україні. При цьому він пов'язує такий ріст попиту та пропозиції серед фантастичної літератури з низкою факторів, ключовими з яких є початок війни з Росією, активізація фандомів (спільнот) та проведення спецфестивалів міжнародного масштабу (зокрема, LiTerraCon) [11].

Аналіз читацької аудиторії підтвердив наші міркування щодо реалій сучасного ринку підліткової фантастики, зокрема, попит на вітчизняну дитячу фантастику майже вдвічі нижчий, ніж на перекладну. Розмежування дитячої, підліткової та дорослої літератури, зокрема фантастики, дедалі частіше є умовним, нюансовим, відображеним на рівні видання, а не літературного твору [5]. Тож саме видавець визначає читацьку аудиторію, орієнтуючись на певне коло реципієнтів при підготовці авторського оригіналу до видання [13].

Проблематика «межових тем» у підлітковій фантастиці стала основою для змістовної дискусії у рамках Форуму видавців-2020 «Ніхто, крім нас. Соціальна та підліткова фантастика: соціальний і світоглядні виміри» [10]. Автори-фантасти обговорювали «дражливі теми», які варто / не варто висвітлювати серед підліткової аудиторії, та проблематику «дорослішання» підліткової літератури. Зокрема, учасники дискусії роблять висновки, що українська підліткова фантастика «відстає від світу усього» в плані зворотного зв'язку зі своїми читачами [10].

Вважаємо, що підліткова фантастика та її розвиток на теренах України має великий потенціал, який, проте, потребує розкриття. Спектр тем, які розкривають фантастичні твори, написані для дітей та підлітків в Україні, доволі вузький, що зумовлено історичним минулим, недостатнім вивченням ринку фантастики, недостатньою комунікацією з читацькою аудиторією та свідомим обмеженням «дитячого контенту».

Загалом світові події (а саме пандемія та карантинні заходи) значно обмежили можливості реалізації видавничих проєктів, більшість з яких, зокрема Форум видавців, відбуваються онлайн. При цьому видавництва та організації, які активно підтримували ініціативи, що популяризують літературу та письменництво в Україні, сьогодні й самі потребують підтримки. Поки важко передбачити негативні наслідки цих процесів, проте очевидно є переорієнтація конкурсів, форумів та фестивалів на онлайн-режим.

Проте з огляду на їхню кількість, мету (розвивати цей сектор українського книжкового ринку), а також з урахуванням висхідної динаміки випуску української підліткової фантастики припускаємо, що «криза», про яку говорили автори та дослідники у 2011 році¹, позаду, а її позиції на ринку зміцнюються.

Вирішення проблем щодо продукування та розвитку ринку підліткової фантастики в Україні вбачаємо у налагодженні комунікації між авторами, видавцями та читачами; подоланні стереотипних уявлень про фантастичну літературу як масову загалом та примарних «меж дозволеного» у підлітковій фантастиці зокрема; виробленні теоретичної основи щодо методології опрацювання таких текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арєнев В. Питання Страджона: антиутопія, соціальна та «м'яка» фантастика. Читомо. URL: <http://www.chytomo.com/pytannya-stardzhona-antyutopiya-sotsial-na-ta-m-yaka-fantasty-ka>.

2. Арєнев В. Слон, що кукурікає: як розібратися у жанрах фантастики. Читомо. URL: <http://www.chytomo.com/blogs/slon-shhokukurikaye-yakrozibratisya-u-zhanrax-fantastiki>.

3. Арєнев В. Фантастика українською: напівпорожня склянка. Читомо. URL: <http://archive.chytomo.com/blogs/fantastika-ukraiinskoyu-napivporozhnopovnsklyanka>.

---

¹ Зокрема на це вказують: В. Арєнев [6; 10], Г. Пагутяк [25], М. Назаренко та Т. Кохановська [20].

4. Володимир Аренев: Підлітки залишилися аудиторією, для якої мало хто пише. Інтерв'ю з України. 2015. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2015/01/29/volodymyr-arenev>.

5. Дідух А. Дитяча/підліткова фантастика та її аудиторія: опитування серед читачів. URL: <http://www.ukrfantclub.com.ua/statti/ditaca-pidlitkova-fantastika-ta-ieie-auditoria-opituvanna-sered-citaciv>.

6. Друк України. Київ : Книжкова палата України, 2009–2019.

7. Каталог. Наш формат. URL: <https://nashformat.ua/catalog/dytiache-fentezi-ta-fantastyka/rikvydannya-2019>.

8. Клуб любителів україномовної фантастики. URL: <http://www.ukrfantclub.com.ua>.

9. Назаренко М., Кохановська Т. Украинский вектор : сны о минувшем. Новый мир. 2011. С. 206–212. URL: http://www.nm1925.ru/Archive/Journal6_2011_8/Content/Publication6_392/Default.aspx.

10. Ніхто, крім нас. Сучасна підліткова фантастика: соціальний і світоглядні виміри. URL: <https://bookforum.ua/events/110>.

11. Олег Сілін для Мистецьких вівторків. Фантастика в Україні від 2011 до сьогодні. URL: <https://www.facebook.com/1784979091540171/videos/422174222186813>.

12. Пагутяк Г. Антропологія фантастики. ЛітАкцент. 22.02.2011. URL: <http://litakcent.com/2011/02/22/apolohija-fantastyky>.

13. Höfel Anne-Kathrin. Current Developments at the Intersection of Fantasy Fiction and British Children's Literature. URL: <https://manualzz.com/doc/12822793/final-current-developments-at-the-intersection-of-british>.

14. Аренев В. Отже, друзі... 15.09.2020. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2923347771105162&id=100002899028111.